

Предмет: Українська література.

Тема: Характеристика персонажів «Лісової пісні».

Основні терміни, основні поняття:

1. Драма — 1. Один з основних родів художньої літератури, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дії самих персонажів. 2. Один із жанрів драматичного роду, поряд з комедією, трагедією, це п'єса соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі.

2. Монолог — переважно в драматичному творі або кінофільмі роздуми персонажа вголос, розмова з самим собою чи глядачами.

3. Ремарки — авторські пояснення в тексті драматичного твору про час і обстановку, в якій відбувається дія, про вік, вигляд, міміку, жести, інтонацію голосу персонажів, про їх психологічний стан, вчинки тощо.

4. Художній образ — це складна мистецька форма відображення дійсності. У ньому поєднуються: дійсність з неповторною індивідуальністю художника; загальне з індивідуальним (таке злиття в мистецтві має назву типізації, типізація передбачає виділення основного, яке виражається в неповторно індивідуальному); емоційне з раціональним; правда з вимислом (вимисел — це не довільне вигадання того, чого нема й не було, це поєднання в певній часовій і логічній послідовності того, що художник зібрав у самому житті; це те, що могло бути). Художньому образу властива умовність.

5. Образи — це конкретно-чуттєве художнє змалювання людської особи (образи-персонажі), предмета (образи-речі), явища природи (образи-пейзажі). Неодмінними ознаками художнього образу є:

- а) те, що він дає художнє пізнання життя;
- б) те, що він справляє емоційний вплив на людей;
- в) те, що він, творчо відображаючи дійсність, містить у собі художнє узагальнення.

Засоби творення образів і прийоми типізації:

- а) зображення вчинків, дії образів-персонажів;
- б) портретне зображення;
- в) мова персонажів;
- г) пряма авторська характеристика;
- д) виділення провідної риси характеру;
- е) перебільшення.

Матеріал теми:

1. Вступ.

Чарівний, казковий світ розкривається перед читачем у драмі-фесрії Лесі Українки «Лісова пісня». Цікавим він постає не тільки з боку композиційної побудови, а насамперед багатшаровим смисловим навантаженням. Багатьох філософських питань торкаються головні герої протягом усього дійства. Тут можна зазначити конфлікт добра та зла, і питання творчої особистості в умовах реального життя, і питання конфлікту людини та природи, проблему існування згідно з природними схильностями, і звичайно ж, питання любові - як незвичайної сили, що підкорює усіх й уся - і зради. Леся Українка майстерно вибудувала казковий світ «Лісової пісні», гармонійно вплітаючи у нього народнопоетичні елементи, які якнайкраще підкреслюють внутрішній світ головних героїв.

2. Образ Мавки.

Центральним образом «Лісової пісні» є образ Мавки. Народжена багатою фантазією українського народу, виношена в думках і серці протягом багатьох років геніальною українською поетесою, лісова красуня Мавка здобула безсмертя. Адже вона втілює ідеали гармонійної людини, вічного людського хисту, краси, несе людству оте Лесине, «що не вмирає».

На відміну від більшості людей, Мавка перебуває в повній гармонії з природою, для неї робота — не повинність невільника, раба, наймита перед своїм хазяїном, не лише засіб існування, а потреба душі, розумне, осмислене діяння, нероздільне з красою. Тому, коли Мавка «глядить корів, то більш дають набілу», нивка, яку вона обробляла, родить гарно, як ніколи до того, ліс, дарами якого бережно, розумно вона користується, відкриває перед нею свої скарби,

Прекрасними і дивними здаються їй люди, порівняно з лісовими істотами: лише люди «так ніжно... кохаються», «вміють творити щось вічне і величне», лише людина може прожити життя, залишивши по собі красу.

Невмирущий вогонь Мавчиного кохання сильніший за смерть, Вона не може вмерти, бо «ніяка сила в світі» не дасть їй «бажання забуття». Дитя незайманої, первісної природи, втілення неземної краси і чистоти, Мавка, однак, не протиставлена всьому «людському». Вічний круговорот і оновлення природи символізують вічність людських змагань за осягнення того, що несе у своєму серці Мавка, і вселяють надію у перемогу прийдешньої весни. Мавка — це ідеал людини, ідеал чистоти, незайманості, первісної краси, духовної рівноваги.

Мавка, на мою думку, — символ вірного кохання, поезії, символ прекрасної мрії. Ця дівчина ідеально чиста, щедра, незрадлива. Здається, всю силу почуття, весь свій поетичний дар віддала Леся Українка лісовій міфологічній істоті — Мавці. І сталося чудо — Мавка ожила, одухотворилась. Вона стає ніби уособленням людяності і волелюбності. Сила Мавки в невмирущому її коханні, вся глибинна суть образу Мавки в її ж словах:
...Я жива! Я буду вічно жити!

Я в серці маю те, що не вмирає...

Образ Мавки виступає центральною фігурою «Лісової пісні». В ньому Леся Українка втілила провідну силу драматичного конфлікту п'єси, а значить, і її основну ідею. З Мавкою тісно пов'язан весь розвиток сюжету драми. Боротьба Мавки за людину, за справжнє людське щастя, виступає тут композиційним стержнем, що об'єднує і цементує дію.

Леся Українка наділяє свою героїню багатьма рисами характеру, малює цей образ у динаміці дій, у розвитку. У початкових сценах першого акту і Мавка постає перед читачем юною лісовою дівчиною з багатою душею і чутливим серцем, сповненим любові і надії. Проте вже і тоді виразно проступають такі індивідуальні властиві їй риси характеру, як волелюбність, незалежність думки, ніжна любов до людей.

Не байдужістю до волі, а палкою вірою «в те, що воля не може пропасти, керується вона у своїх вчинках. Для Мавки воля така ж неодмінна умова життя, як існування явищ природи. Зневіра у невмирущості волі, в її розумінні, рівнозначна зневірі у вічність і неодмінність явищ природи:

Ну як таки, щоб воля — та пропала?

Се так колись і вітер пропаде?

Серед названих рис характеру Мавки письменниця виділяє одну провідну, визначальну рису. Це — волелюбність. Все життя героїні в драмі від першого діалога з Лісовиком, де тема волі постала вперше, до останніх слів живої Мавки в п'ятій сцені третього акту («Вільна я, вільна!...»), сказаних за хвилину до її закляття, — пройняте духом волелюбності, боротьбою за утвердження права людини на вільний вияв свого почуття, боротьбою за свою любов, за своє і Лукашеве щастя.

Мавку чарує в людині її духовна краса і велич, що проявляються перш за все у мистецькій творчості; захоплює постійна трудова заклопотаність, яка робить дії, вчинки людини значимими, а саме життя — змістовним; її вабить властива цільним натурам сталість почуттів, послідовність у коханні, довічна вірність у подружжі та інші глибоко моральні принципи.

Ви — як птахи:

клопочитесь, будете кубельця,

щоб потім кинути,—

каже вона Лукашеві. А довідавшись від нього, що люди паруються «навек», схвильовано говорить: «Се так, як голуби...»

Зустріч з Лукашем, а потім розквітле кохання до нього збудили в душі Мавки найкращі, найблагородніші поривання. Вона покохала з усією силою свого «не скупого», багатого дарами серця. Полум'я любові, яке охопило всю її істоту в пам'ятну весняну ніч, не згасло навіть після її смерті. Вона пронесла той вогонь крізь усі тяжкі випробування життя: мужньо і стійко перенесла зневагу і презирство Лукашевої матері, муки до кінця нерозділеної любові, нарешті, ув'язнення в твердині «тьми й спокою», куди завело її відступництво коханого, і знову повернулася до життя, щоб подати руку допомоги Лукашеві у його найтяжчу хвилину. У цій тривалій боротьбі Мавка пройшла довгий і складний шлях.

В її мові з'являється незвичайне для неї «мушу», Але в ім'я чого йшла героїня на компроміс: під впливом властивої її натурі неодмінної «жертвеності» чи свідомо, керуючись іншими благородними спонуканнями? Відповідь на це питання знаходимо в словах самої Мавки, Пояснюючи Русалці Польовій причину, що змушує її коритися іншим, діяти наперекір велінню серця, вона говорить:

*Сестрице, мушу я! Твоя краса
на той рік ще буйніше запишає,
а в мене щастя як тепер зов'яне,
то вже не встане!*

Сказано це за кілька хвилин після того, як у розмові з Лукашем вона знайпіла підтвердження своїх догадок про розхолодження почуттів юнака, що пояснюється сильним впливом на нього оточення,

Мавка не схилилася перед силою обставин, не звикла до образ. Якщо в розмові з матір'ю вона стримується, вислуховує дорікання і не відповідає на образ, розуміючи, що не може змінити поглядів старої жінки, то в розмові з Лукашем вона рішуче відкидає забобонні погляди на відносини юнака і дівчини, що, мовляв, останній” «не годиться» першій говорити про своє кохання. Мавка боронить своє і Лукашеве щастя, переходячи від стриманості до рішучого наступу, від прохання до вимоги, від хвилинного розпачу до раптового вибуху.”

*Ні! я жива! Я буду вічно жити!
Я в серці маю те. що не вмирає.*

Безсмертним, невмирущим у її серці був огонь палкої любові і пристрасної віри в можливість людського щастя, у неодмінну перемогу волелюбних принципів.

Мавка відзначається пристрасною любов'ю до життя у всіх його проявах. «Не руш! Не риж! Не убивай!» — з такими словами звернулася Мавка до Лукаша під час їх першої зустрічі в лісі. Вона ніби прийшла в світ, щоб стримувати інших від негідних вчинків, навчати цінити і поважати життя. Мавка захищає від сокири Лукаша молоде деревце, подаючи натомість «чималу суху деревину», захищає на якусь мить шматочок ще не завмерлого в своїй досягності жита. Природа в її сприйманні — то безліч живих істот, здатних говорити, виявляти свої почуття, бути вірними або зрадливими; їхні стосунки між собою Мавка часто переносить у площину людських взаємовідносин. «Німого в лісі в нас нема нічого», — каже вона Лукашеві, навчаючи його розуміти особливу мову природи. Але Мавка любить не просто собі життя, а повноту життя, що далеко зиходить за рамки природи. Захоплюючись ніжністю берези, вона говорить, що та занадто смутна, бліда, журлива. Такими ж неприємними для неї були шорсткість вільхи, постійний незрозумілий страх осики, задирилість дикої рожі, хизування вродою калини, підкреслена гордовитість клена тощо.

Краса характеру Мавки особливо проявляється у її боротьбі за Лукаша, за цвіт його душі, проти впливу на нього власницької моралі. В тій боротьбі ми невідступно на стороні

Мавки, бо бачимо в ній не тільки глибоку моральність позиції героїні, а й благородство мети, в ім'я якої вона ведеться. В ході боротьби гартувався характер Мавки, збагачувався її духовний світ, змінювалась вона сама.

Життєрадісна Мавка, якою знаємо її з першого акту, поступово втрачає веселість; натомість приходить зосередженість, сумовитість, стриманість, яка часом проривається протестом-вибухом. Якщо на початку драми поетеса відзначає, що Мавка при розмові з Лукашем все посміхається, то вже в другому акті вона «емутно дивиться в очі Лукашеві», коли той замахується на молоденьке деревце, «смутно-закохано дивиться на нього», просячи заграти або пригорнути. І тут же спалахує гнівом, коли бачить, що її коханий Лукаш у якійсь мірі поділяє обивательські принципи своєї матері.

Важливою характеристикою Мавки є її портрет.

У народній міфології мавки зображаються в звичайній людській подобі, у зеленому вбранні і навіть із зеленуватими очима. Лукаш, що, певно, з розповіді дядька Лева добре знав, як має виглядати лісова дівчина, спочатку запитав: «А чом же в тебе очі не зелені?», але, придивившись, побачив у них всі кольори пишнobarвної природи:

*Та ні, тепер зелені... а були,
як небо, сині... О! тепер вже сиві,
як тая хмара... Ні, здається чорні,
чи, може, карі... ти таки дивна!*

Очі, кажуть, дзеркало людської душі. Мінливий вираз «великих темних очей» Мавки — зовнішній вияв глибини і складності її внутрішнього світу.

Важливою деталлю портрета героїні є її коси. Вільна, як сама природа, що її зростила, Мавка ходить у лісі з розпущеними косами, перевитими ніжним цвітом. Ось уперше з'являється Мавка у третій сцені першого акту — «в яснозеленій одежі з розпущеними чорними, з зеленим полиском, косами». Заквітчана, з розпущеними косами виходить вона з лісу і на початку другого акту. Коса в сприйманні народу, давно стала символом дівочої вроди та волі.

Намагаючись прищепити Мавці свої поняття краси, мати змушує її «зачесатись чепурненько», змінити одяг. І ось Мавка переодягнена: «на їй сорочка з десятки, скупі пошита і латана на плечах, вузька спідничина з наби-ванки і полиняла хвартушина з димки, волосся гладко зачесане у дві коси і заложене навколо голови». Кожна деталь цього портрета — зайве підтвердження тяжкого стану героїні.

Особливо яскраво виражене психологічне забарвлення мають деталі портрета Мавки, коли вона зазнає горя. Лукаш пішов з Килиною, а Мавка «тихою, наче втомленою походою іде до озера, сідає на похилену вербу, скло-няє голову на руки і тихо плаче», «довгі чорні коси упали до землі». Усе в цьому описі виражає сум: і тиха, наче втомлена хода, і похилена верба з плакучим віттям, яка своїм виглядом нагадує Мавку, і довгі чорні коси, що непомітно для дівчини зсунулися з голови і впали до землі.

Мавка терпіла і страждала, але і в тому стражданні проявилася її сила. Вона знемагала і падала, але ніколи не зрікалася того, що становило суть її життя. Мавка свідомо і впевнено йшла на жертву, сповнена непереможної віри в можливість і неодмінність людського щастя в майбутньому. Її трагічна доля не надає творові сумовитого, безнадійного звучання. Життя — безсмертне, життя — безконечний нестримний рух і зміна, і в тому переможному поступі воно неминуче йде назустріч щастю — така суть образу героїні.

Створюючи образ Мавки, Леся Українка мала на меті не лише воскресити чарівну міфологічну постать народних переказів і повір'їв, але й прагнула втілити в ньому свої заповітні мрії, думки і почуття. Мавка — це волелюбна мрія народу, вічно жива і непереможна, філософське узагальнення всього прекрасного. Велич Мавки — в боротьбі за людину, за її душу; чарівність Мавки — це краса високих моральних якостей і душевного світу.

3. Образ Лукаша.

У драмі-феєрії на перший план виходить образ селянського парубка Лукаша.

Природа дуже щедро нагородила його — дала надзвичайний музичний талант, чутливе ніжне серце, вроду, потяг до прекрасного та любов до життя. На початку твору ми бачимо його, як наївного, щирого і допитливого молодого чоловіка. Лукаш шанує старших, любить і цінує рідну природу. Можна з упевненістю сказати, що в цьому образі Леся Українка показала найкращі людські риси.

Згадаймо лише, як відбувається знайомство читачів з Лукашем. Він талановито грає на сопілці, його музичний дар набуває максимальної сили серед незайманої природи. Ця початкова сцена символізує могутній вплив справжнього мистецтва на навколишній світ:

Як солодко грає,

Як глибоко крає,

Розтинає мені груди,

Серденько виймає...

І все ж Леся Українка змальовує свого героя сумними, трагічними рисами. Письменниця в цьому образі відтворила страшну психологічну проблему людини, адже яка це велика біда — не мати згоди з самим собою. Маючи музичний талант, він все ж говорить: «Пісні! То ще наука невелика!» На що Мавка йому відповідає:

Не зневажай душі своєї цвіту,

Бо з нього виросте кохання наше!

Той цвіт від папороті чарівніший —

Він скарби творить, а не відкриває...

Лукаш зрадив не лише Мавку, кохану жінку, а й себе, своїми власними руками він знівечив щастя, зруйнував дану йому Долю. За все це головний герой не може нікому нарікати, адже сам винен. Він це добре розуміє і карається жахливою мукою. Його щастя було можливе, а для цього Лукашеві треба було лише по-слухатися свого власного серця, не йти йому наперекір.

Родинне оточення негативно вплинуло на Лукаша, прищепило йому занадто власницькі почуття, саме тому Він не в змозі відвоювати своє право на щастя:

...Тут мені дадуть трунтець і хату,

бо восени хочать мене женити...

Недаремно люди говорять, -що не можна втекти від своєї долі, вона все одно наздожене і зробить по-своєму. Так само і сталося. Лукаш покинув кохану заради хазяйновитої Килини, але це не зробило його щасливим. Урешті-решт він з усмішкою на вустах помирає біля Мавки, що перетворилась на вербу. У цей трагічний момент він стає щасливішим, ніж за все прожите життя, позначене постійними помилками і жахливою зрадою.

Коли читаєш твір, стає зрозуміло, що головний герой драми дійсно кохає Мавку, він по-справжньому поважає і цінує цю віддану і люблячу жінку. І все ж, не дивлячись на це, у нього бракує сили відстояти свою любов, захистити її. Лукаш не в змозі мужньо протистояти своїй нерозумній матері, у нього бракує сміливості, щоб захистити свою кохану від несправедливих докорів. Урешті-решт він піддається залицянню вдовиці Килини й одружується з нею без любові. Така зміна в житті руйнує його чутливу музичну душу, яка черстве і занепадає.

Він хотів викинути зі свого серця палку любов до лісової красуні, але не зміг. Сіре, буденне, безбарвне життя з Килиною не в змозі задовольнити творчого серця. Потяг до Мавки стає дедалі сильніший, але неможливо повернути час назад, і той, хто зрадив кохання, високі мрії закономірно приречений до загибелі.

4. Другорядні образи твору.

Мати Лукашева — рідна сестра Лева. Вона, вдова, бажаючи своєму синові щастя, стала рабинею загальноприйнятої, породженої суспільством думки про власність як про єдине щастя.

Ця ж біда спіткала й Килину. Залишившись вдовою з двома дітьми, вона піклувалася перш за все про те, як їх нагодувати, одягнути, як утвердити для них «авторитет» серед людей. І в погоні хоч за якими-небудь матеріальними статками, за найнеобхіднішим для існування своїх дітей вона також розгубила свої духовні скарби, а може, навіть не змогла їх і придбати за тією безперервною турботою про хліб насущний.

Найстрашніше, що багато таких нещасних, які поневолені дріб'язковими турботами, не почувують себе їхніми рабами, хоч вони є ними. І для того, щоб раби збагнули своє становище й відчули, наскільки воля прекрасна порівняно з рабством, Леся Українка «посилає» до людей Мавку.

Дядько Лев «дуже добрий з виду», у нього «довге волосся білими хвилями спускається на плечі з-під сивої шапки-рогатки», на ньому світлий, ясно-сивого кольору полотняний одяг, що свідчить і про високий естетичний смак тих, хто цей одяг робив, і про високий естетичний смак тих, хто його носить.

Змальована світлими фарбами зовнішність дядька Лева гармоніює з душевною його красою та з ніжною красою лісового куточка.

Досвідчений дядько Лев з тих обдарованих буйною фантазією людей, які можуть упіймати казку вітру, землі, місяця, води, пташки, дерева, трав, а силою отого мудрого слова одухотворити добро, красу чи знешкодити зло; він з тих людей, які в лісі можуть «зустріти» Лісовика й Перелесника, Мавку й Русалку, Водяника. Дуже трепетно він ставиться до столітнього дуба, прагнучи зберегти лісового красеня від сокири, заповідає поховати себе саме під ним. На жаль, споживацький спосіб життя перемагає: Килина з матір'ю Лукаша після смерті дядька Лева продають його.

Завдяки Мавці Лукаш починає розуміти, що в лісі нічого мертвого немає. Пригадайте, як він зумів збагнути почуття ясена до дикої рожі. Лукаш розуміє, якою безборонною може бути природа, аж тоді, коли Лісовик перетворює його на вовкулаку.

Для Мавки в лісі існує безліч табу, зокрема заборона нищити живі рослини. І навіть коли вона намагається порушити заборону, прагнучи догодити матері (діалог Польової Русалки з Мавкою) і врятувати своє кохання, перемагає споконвічна істина — не руш живе, не вбивай! Тому Мавка врізає собі руку. Для матері Лукаша й Килини природа є засобом споживацтва, задоволення власних потреб. Коли вони прийшли жити в цю місцину, вона вражає своєю первозданністю, незайманістю, людина тут не господар, а гість. У ремарці до другої дії ми спостерігаємо, що людина, облаштовуючи свій побут, нищить гармонію, красу навколо себе.

Висновки: Серед всієї літературної спадщини Лесі Українки яскравою зіркою виділяється її чудова драма-феєрія "Лісова пісня", яка є визначним набутком української і світової драматургії, яка не схожа на жодну іншу п'єсу поетеси. В ній втілилася любов поетеси до рідної Волині, її роздуми про невмирущість духовної краси, про сенс людського життя.

Ідейно-естетичне спрямування п'єси "Лісова пісня" - мрія про вільне й природне життя, утвердження людської гідності, протидія усьому потворному.

Саме духовну красу, яка, на думку поетеси, є сенсом людського життя, якій немає ціни, оспівує в своєму творі Леся Українка. Втілення цієї краси є насамперед Мавка, головна героїня драми-феєрії. Вона від початку і до кінця твору, незважаючи ні на які злигодні, втілює в собі все чистосердечне, щире, вірне, волелюбне. Письменниця особливо наголошує на останній рисі героїні, надаючи цьому великого значення, явно підносячи її образ над іншими образами лісових персонажів.

Образ Мавки найповніше визначається її взаєминами з Лукашем. Кохання Мавки вірне, щире і самовіддане. Вона готова боротися за гідність дорогої їй людини, за її щастя, красу. Вона не здатна до помсти.

Вражає її безпосередність і чистота кохання до Лукаша:

*Ти сам для мене світ, миліший, кращий,
ніж той, що досі знала я.*

Мавка вчить нас бути безкорисливими, робити добро навіть тим, хто чинить зло... Пройде час, і ті, хто чинив це зло, зрозуміють своє падіння й стануть добрішими... Саме так сталося з матір'ю Лукаша і самим Лукашем.

Лукаш демонструє нам свою духовну красу лише на початку твору. Потяг до мистецтва, до природи, розуміння їх краси - хіба це не духовність? Але, на жаль, буденність руйнує в Лукашеві цю красу.

Людяне, творче, світле не може бути назавжди подолане в людині, яка свідомо своїх можливостей.

Отже в "Лісовій пісні" звучить мотив сенсу людського життя, який полягає в красі душі. Драма-феєрія актуальна і в наш час. Вона будить у нас людину, вселяє віру в те, що правда, краса, благородство здобудуть перемогу над усім лукавим, потворним, нелюдським...

Домашнє завдання: Вивчити напам'ять уривок із "Лісової пісні" монолог Мавки:

(О, не журися за тіло!)

Питання до матеріалу теми:

1. Схарактеризуйте образ героя з драми- феєрії Лесі Українки « Лісова пісня», про якого йдеться в даній цитаті:

*«... не можеш ти
своїм життям за себе дорівнятись.»*

2. Хто з героїв і коли сказав ці слова?

3. Схарактеризуйте образ героїні з драми- феєрії Лесі Українки « Лісова пісня», про яку йдеться в даній цитаті:

*«Ні! Я жива! Я буду вічно жити
Я в серці маю те, що не вмирає.»*

4. В якій ситуації були сказані ці слова?

5. Схарактеризуйте образи героїнь з драми- феєрії Лесі Українки « Лісова пісня», про яких йдеться в цитатах:

*«...нехай ся жінка більше не приходить,-
я не люблю її – вона лукава,
як видра.»*

«Тобі недобра з їх свекруха буде!»

6. Хто з героїв і в якій ситуації сказав ці слова?

7. Схарактеризуйте образ героя з драми- феєрії Лесі Українки « Лісова пісня», про якого йдеться в даних цитатах:

*«... якби не він, давно б уже не стало сього дуба...»
«... як же плаче серце по тобі. єдиний друже мій!»*

8. Хто і в яких ситуаціях так сказав про нього?

Відповіді надсилати викладачу ЖАДК НТУ Липко Т.В. на електронну адресу:

smart0206@ukr.net